

LÄRANDE INOM SMÅBARNSPEDAGOGIKEN – MÖJLIGHETER OCH UTMANINGAR

Utbildningsstyrelsen 7.11.2019
Jan-Erik Mansikka
universitetslektor i pedagogik, Helsingfors universitet

Folkbarnträdgård i Sörnäs, Helsingfors (i början av 1900-t)

EBENESER (HELSINGEGATAN 3-5)

DAGVÅRDENS INSTITUTIONALISERING I NORDEN

Fr.o.m. 1960-talet => kvinnorna ut till arbetslivet. Dagvården som en verksamhet för hela samhället, som ett ”tillägg” till hemmet

Fr.o.m. 1990-talet => man började betrakta dagvården ur en pedagogisk kontext. Nya kvalitativa målsättningar och utvecklingsarbete

Statisktik över 3-5 åringar i dagvård (%)

	2000	2004	2008	2012	2016
Finland	66,5	68,0	73,2	74,2	79,8
Sverige	82,7	95,3	97,6	98,1	96,6
Norge	78,1	87,7	95,6	96,7	96,9
Danmark	92,6	94,3	96,9	97.1	…

FRÅN SMÅBARNSFOSTRAN TILL -PEDAGOGIK

I vår tidigare läroplan översattes *varhaiskasvatus* till småbarnsfostran. Termen småbarnspedagogik ansågs “mindre lämplig i sammanhanget för att den i alltför hög grad för tankarna till den pedagogiska aspekten” (GP 2005, s.5).

2013 => styrningen från social- och hälsovården till undervisningssektorn

I den nya lagen 2015: “[m]ed småbarnspedagogik avses en systematisk och målinriktad helhet som består av fostran, undervisning och vård, i vilken i synnerhet pedagogiken betonas” (1 § 580/2015).

VILKET SPRÅK SKALL VI ANVÄNDA?

Genom en ny skollag 2010 fick förskolan i Sverige status som skolform, och i stället för att tala om verksamhet, så talar skollagen om *undervisning*. Nu måste den svenska förskolan förhålla sig till begreppet undervisning. I skolinspektionen (2015-2017) kom det fram att förskolorna inte använde sig av de begrepp skollagen förutsatte för att beskriva det som skedde i förskolan.

Eidevald & Engdahl (2018) Undervisning och lärande i förskolan. Liber

FOSTRAN OCH LÄRANDE I FINLAND

	Antalet gånger begreppet nämnts GP05	Antalet gånger begreppet nämnts GP16
Lära/lärande	30	178
Småbarnspedagogik	1	495
Fostran	306	45
Småbarnsfostran	257	0
Fostrande gemenskap	36	1
Gemenskap (lärande)	0	8
Gemenskap (social)	2	36
Samarbete	30	79

Mansikka, J.-E. & Lundkvist, M. (2019) Barns perspektiv och delaktighet som ideologisk orientering för småbarnspedagogiken i Finland. *Nordisk tidskrift för pedagogikk och kritikk* (5)2019, 111-129.

LÄRANDE INOM SMÅBARNSPEDAGOGIK

- Man kan tala om lärande på väldigt många olika sätt
- Småbarnspedagogiken styrs inte av regler som i detalj beskriver genomförandet. En traditionell skillnad mellan småbarnspedagogik och skola: strävandemål/uppnåendemål
- I vilken riktning skall småbarnspedagogiken utvecklas?

  ✓ Icke-styrning => kunskap är något föränderligt som konstrueras i möten mellan människan och miljöer

  ✓ styrning => lek och lärandeprocesser i förhållande till redan bestämda kunskapsinnehåll

- Viktigt att man i verksamheten kan relatera till specifika målområden i läroplanen

1. Sociokulturellt perspektiv på lärande

Grunderna för planen för småbarnspedagogik bygger på en syn på lärande, enligt vilken barnen växer, utvecklas och lär sig genom att kommunicera med andra människor och den närmaste omgivningen. Synen på lärande utgår från uppfattningen om barnet som en aktiv aktör. Barn är nyfikna till sin natur och de vill lära sig nytt, repetera och upprepa. Lärande är en helhetsbetonad process och sker överallt (GPS, 2018, Synen på lärande s.22)

sociokulturellt paradigm = människan lär sig hela tiden, i alla sociala sammanhang; betoningen är på vad man lär sig, inte om man lär sig

en mycket helhetsmässig syn på lärande; alla sinnen behöver vara aktiva

modern hjärnforskning stöder perspektivet (t.ex. spegelneuroner)

2. Barns delaktighet och barns perspektiv

Utgångspunkten för lärandet i småbarnspedagogiken är barnets tidigare erfarenheter, intressen och kunskaper. Det är viktigt att det som barnen ska lära sig har anknytning till barnens växande färdigheter, erfarenhetsvärld och kulturella bakgrund. Barn lär sig bäst då de mår bra och känner sig trygga (GPS, 2018, Synen på lärande s.22)

Varje barn är unikt, med ett behov att bli bemött som en egen individ, barnets plan

En allt starkare betoning på barns delaktighet och barns perspektiv

AKTÖRSKAP OCH DELAKTIGHET

Närbesläktade begrepp	Antalet gånger begreppet nämnts GP05	Antalet gånger begreppet nämnts GP16
Rätt, rättighet	38	80
Delta	17	46
Inflytande	0	0
Initiativ	6	11
Ansvar	9	32

3. En pedagogiskt målinriktad verksamhetskultur

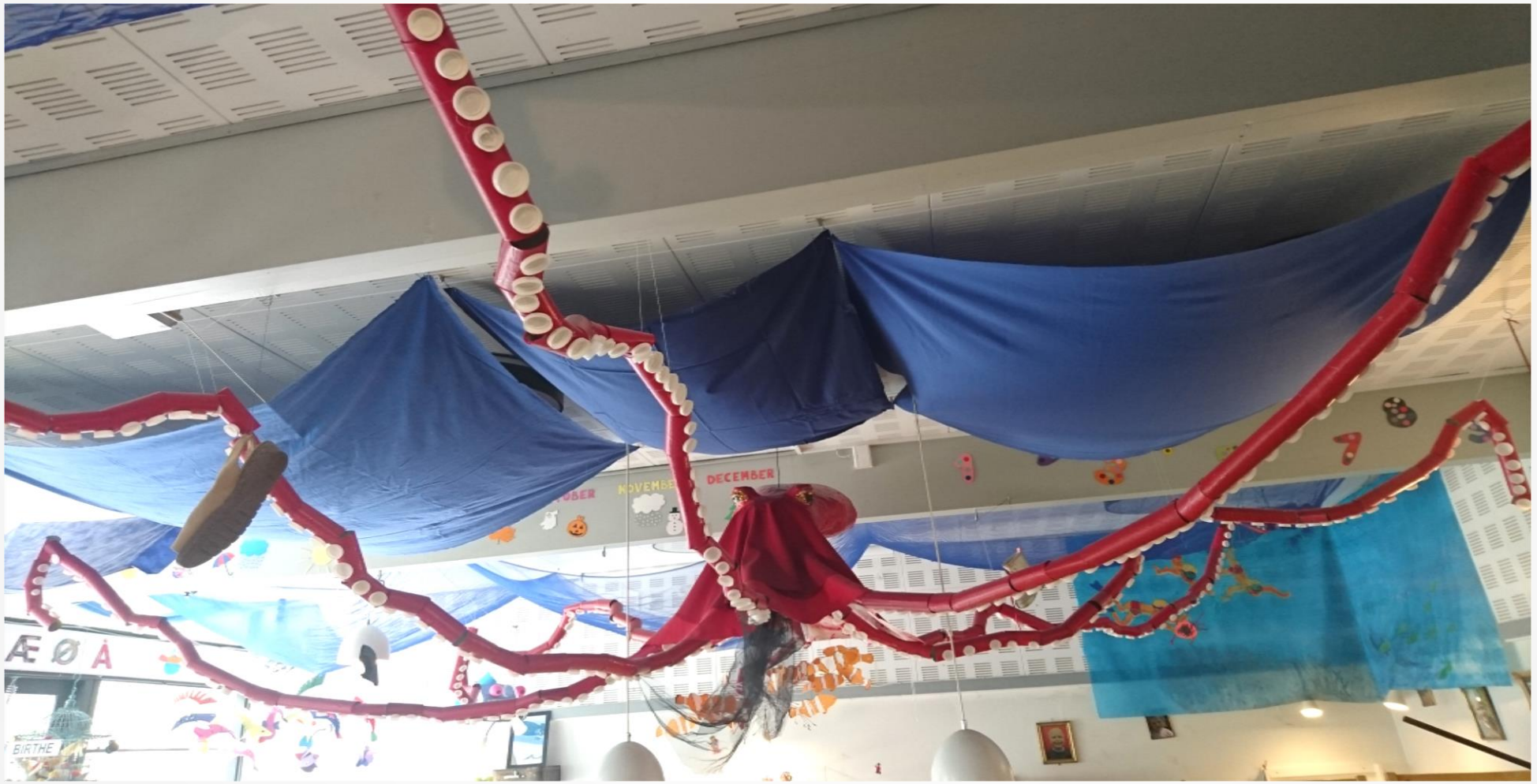
En målinriktad, lagom utmanande verksamhet som intresserar barnen inspirerar dem att lära sig mer. Varje barn ska få uppleva och känna glädje över att lyckas och lära sig och över sig själv som en lärande individ (GPS, 2018, Synen på lärande s. 22).

Målrelaterad verksamhet i småbarnspedagogiken: Inte så att vuxna formulerar delmål och kontrollerar om barnen lyckas. Istället: bedömas utifrån om barnen fått **det stöd de behöver** för att utvecklas och lära sig så mycket som möjligt

Pedagogiska arbetssätt, exempelvis:

- *Inbäddad undervisning* (Dalgren 2017): lärandestrategier är införlivade i vardagliga aktiviteter och rutiner, som lek eller måltider
- *Nuets didaktik* (Jonsson 2013): Fånga det som intresserar barnen och agera i relation till det som dyker upp i nuet
- *Undersökande och prövande undervisning*: t.ex. genom planerade temaprojekt och experiment
- *Återkommande ”rituella” samlingar:* sångstunder, rörelselekar, sagoläsning …

PROJEKT I DAGHEM: BLÄCKFISKEN (2017)

Pedagogisk dokumentation som verktyg

Pedagogisk dokumentation får en viktig roll i nya läroplanen (2018). Men inte helt entydigt vad det innebär i praktiken.

	Innehåll (barns perspektiv)	Process (pedagogik)
Individ	Observerar och dokumenterar barnens erfarenheter (värld)	Stöda enskilda barns utveckling t.ex. genom barnets plan
Gemenskap	Observerar och dokumenterar verksamhetskulturen	En gemensam förståelse för hur verksamhetskulturen kan utvecklas

Mansikka, J.-E. (2019) Pedagoginen dokumentointi Reggio Emilian ja jälkistrukturalismin viitekehyksessä. *Journal of Early Childhood Education Research.* Vol 8(2), 100-120.

Kreativitet och experimentering

I den forskningslitteraturen kring pedagogisk dokumentation betonas ofta icke-styrning, att försöka förankra verksamheten i barns unika sätt att vara i världen. Man skall se barnet i nuet (i ”presens”). Då blir det viktig att utvärdera verksamheten, snarare än barnet. Pedagogisk dokumentation blir ett verktyg till kreativitet och experimentering.

“Maybe walking is one of the functions supporting the illusion that we are heading somewhere in life, but do we really walk ahead? … It seems as if children’s walking is more a question of exploring rhythm than of getting ahead. The surfer surfs not to get somewhere, but for the moment. Surfing is to about living the moment to the fullest capacity of one’s body, and to stretch beyond that” (Olsson, L. M. 2009. *Movement and Experimentation in Young Children’s Learning. Deleuze and Guattari in early childhood education.* London: Routledge, s. 4).

4. Lekens betydelse för lärande

Leken är betydelsefull för lärandet hos barn i småbarnsåldern. Leken motiverar och ger barnet glädje samtidigt som den bidrar till att barnet lär sig många nya färdigheter och tillägnar sig kunskap. I småbarnspedagogiken ska lekens egenvärde för barnet och lekens pedagogiska betydelse för barnets lärande samt för barnets helhetsmässiga utveckling och välbefinnande uppmärksammas (GPS, 2018, Synen på lärande s. 22).

Leken är svår att definiera. Leken frågar inte efter nytta eller vinning som mål. Egentligen vet vi inte heller vilken slags lek som är nyttig eller lärorik. Viktigt att erkänna den stora variation och mångtydighet som leken har.

I lek integreras tanke, handling och känsla och samtidigt skapas förutsättningar för fantasi, nyfikenhet, kreativitet och upplevelser.

Kan leken instrumentaliseras?

Det finns en risk att leken underställs lärande, och den fria leken försummas. Viktigt att det finns stort utrymme för olika former av lek i förskolan, för lekens egen skull.

Utmaning för småbarnspedagogiken blir att skapa en expansiv förståelse av vad lek kan vara i förhållande till småbarnspedagogik, samt att försvara leken mot förminskande utbildningspolitiska styrningar (Øksnes & Sundsdal, 2017; Eidevald & Engdahl, 2018, 61)

5. I ljuset av livslångt lärande

Behovet av mångsidig kompetens uppstår ur de förändringar som sker i den omgivande världen. Att växa som människa (…) förutsätter både nu och i framtiden kompetenser som överskrider och förenar olika kunskaps- och färdighetsområden (…) Utvecklingen av mångsidig kompetens börjar i den tidiga barndomen och fortgår hela livet (GPS, 2018, Mångsidig kompetens, s. 24).

Småbarnspedagogiken får en betydligt starkare samhällsförankring i det nya styrdokumentet. Det är nu ett demokratiprojekt. Även en gemensam begreppsram har skapats med förskolan och den grundläggande undervisningen. Goda förutsättningar för ett bättre samarbete vid övergångarna daghem – förskola – skola. Viktigt att **inte bara** se småbarnspedagogiken som förberedelse för skola.

SAMHÄLLSDIMENSION & LIVSLÅNGT LÄRANDE

	Antalet gånger begreppet nämnts GP05	Antalet gånger begreppet nämnts GP16
Kompetens	7	63
Demokrati	0	3

EN SMÅBARNSPEDAGOGISK VERKSAMHETSKULTUR …

… skall ha en balans mellan barnperspektiv och barns perspektiv, mellan barns initiativ och vuxnas initiativ. De vuxna kan vara stöttande på olika sätt:

- *Uppgiftsstöttande:* tillför uppgifter för att hjälpa och förstärka förmågor att agera eller erövra nya begrepp
- *Ekologiskt stöttande:* tillför material och miljöer till en redan planerad och genomtänkt miljö
- *Självstöttande:* barnen utmanas att själv pröva, stödja barnets eget agerande
- *Socialt stöttande:* bjuda in flera barn i prövande, utforskande eller experimenterande; stöttar barnet både verbalt och icke-verbalt (Eidevald & Engdahl, 2018)

… skall ha flexibilitet och utrymme för spontanitet. Pedagogisk verksamhet inom småbarnspedagogiken följer inte alltid förutbestämda steg.